

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра молекулярної і медичної біофізики

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету радіофізики,
біомедичної електроніки та
комп'ютерних систем

Сергій ШУЛЬГА

«14» червня 2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ФІЗИЧНІ МЕТОДИ В МЕДИЧНІЙ ДІАГНОСТИЦІ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 10 Природничі науки
(шифр і назва)

спеціальність 105 Прикладна фізика та наноматеріали
(шифр і назва)

освітня програма "Радіофізика, біофізика та комп'ютерні системи"
(шифр і назва)

спеціалізація _____
(шифр і назва)

вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем

2024 / 2025 навчальний рік

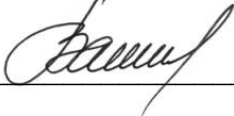
Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем.
24 червня 2024 року, протокол №6.

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Січевська Лариса Вікторівна, кандидат біологічних наук, доцент кафедри молекулярної і медичної біофізики.

Програму схвалено на засіданні кафедри молекулярної і медичної біофізики.
Протокол від 24 червня 2024 року, протокол №6.

Завідувач кафедри молекулярної і медичної біофізики

_____ Володимир БЕРЕСТ

Програму погоджено з гарантом освітньої-професійної програми «Радіофізика, біофізика та комп'ютерні системи».

Гарант освітньої професійної програми «Радіофізика, біофізика та комп'ютерні системи»

_____ Олександр БУТРИМ

Програму погоджено методичною комісією факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем.
Протокол від 24 червня 2024 року, протокол №6.

Голова методичної комісії факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем

_____ Олександр БУТРИМ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Фізичні методи в медичній діагностиці» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки бакалаврів спеціальності 105 - прикладна фізика та наноматеріали

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. **Метою викладання навчальної дисципліни** є ознайомлення студентів із основними фізичними методами, які широко застосовуються в медичній діагностиці та вивчення їх фізичних та математичних основ.

1.2. **Основними завданнями вивчення дисципліни** є вивчення фізичних процесів, які лежать в основі отримання зображень в рентгенівській, магнітно-резонансній, емісійній томографіях, ознайомлення із принципами роботи томографів та математичними методами відновлення зображення по проекціям.

1.3. Кількість кредитів 3

1.4. Загальна кількість годин 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	-й
Семестр	
7-й	-й
Лекції	
32 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
42 год.	год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «ФІЗИЧНІ МЕТОДИ В МЕДИЧНІЙ ДІАГНОСТИЦІ» здобувачі вищої освіти повинні досягти таких результатів навчання.

Програмні результати навчання

1. Показувати знання в галузі професійної діяльності, технологій та методів дослідження властивостей речовин і матеріалів. (ПРН-2)
2. Знаходити науково-технічну інформацію з різних джерел з використанням сучасних інформаційних технологій. (ПРН-3)
3. Використовувати сучасні методи і технології наукової комунікації українською та іноземними мовами. (ПРН-10)
4. Класифікувати та аналізувати інформацію з різних джерел. (ПРН-12)
5. Вміння представляти і захищати отримані наукові і практичні результати в усній та письмовій формі. (ПРН-15)

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні поняття, фізичні принципи, які покладені в основу сучасних методів медичної діагностики;
- види томографії та можливості її застосування у медицині, фізичні та математичні принципи отримання томографічних зображень;

вміти:

- засвоювати новітні методи медичної томографії,
- методи математичної обробки та аналізу експериментальних даних,
- пояснити принцип роботи різних видів медичних томографів.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Томографічні дослідження в медичній діагностиці.

Тема 1. Фізична природа електромагнітного випромінювання

Зміст. Основні положення хвильової теорії електромагнітних полів. Електромагнітне випромінювання з точки зору квантової механіки. Взаємодія електромагнітного випромінювання з речовиною. Діапазон електромагнітного випромінювання, що застосовується в медичній діагностиці. Основні принципи застосування електромагнітного випромінювання в медичній діагностиці.

Тема 2. Метод МРТ в медичній діагностиці.

Зміст. Фізична природа електромагнітного випромінювання. Фізичні основи магнітно-резонансної томографії: фізичний зміст ядерного магнітного резонансу. Особливості генерації та детектування

радіочастотного сигналу в магнітно-резонансній діагностиці. Основні методи магнітного резонансу в медичній діагностиці. Застосування контрастних агентів в МРТ діагностиці. Особливості формування зображень в МРТ.

Тема 3. Діагностичні можливості іонізуючого гама-випромінювання.

Зміст. Фізичні особливості іонізуючого електромагнітного випромінювання. Фізичні основи методу радіонуклідної діагностики. Джерела гама-випромінювання в РНД. Радіофармпрепарати, особливості отримання. Детектори гама-випромінювання. Однофотонна емісійна комп'ютерна томографія. Принцип роботи апарата ОФЕКТ. Радіонукліди для ОФЕКТ. Особливості візуалізації зображень Позитронно-емісійна томографія. Радіонукліди для ПЕТ. Принцип роботи апарата ПЕТ. Особливості формування зображень. Переваги та недоліки ОФЕКТ та ПЕТ.

Тема 4. Застосування рентгенівського випромінювання в медичній діагностиці.

Зміст. Особливості рентгенівського випромінювання. Джерела рентгенівського випромінювання. Взаємодія рентгенівського випромінювання з речовиною. Види рентгенівської діагностики. Рентгенографія. Детектори рентгенівського випромінювання. Особливості формування зображень. Комп'ютерна томографія. Особливості діагностики КТ. Шкала Хаунсфілда. Спіральне сканування в КТ. Багатошарова КТ. Сучасні методи комп'ютерної томографії: КТ-ангіографія, КТ-коронарографія, КТ-перфузія. Переваги та недоліки методів КТ.

Розділ 2. Електромагнітне випромінюванням видимого діапазону в медичній діагностиці.

Тема 5. Оптичні методи в медичній діагностиці.

Зміст. Фізичні основи взаємодії оптичного випромінювання з біологічними об'єктами. Аналіз оптичних методів дослідження структур біологічних об'єктів. Особливості застосування оптичних методів в медичній діагностиці. Розробка фізичних і математичних моделей для аналізу взаємодії оптичного випромінювання з біотканинами.

Тема 6. Лазерні системи в медицині.

Зміст. Фізичні основи лазерної техніки. Типи лазерів їх властивості. Фізичні властивості лазерного випромінювання: значення когерентності, монохроматичності та поляризації для ефективного лазерного впливу. Особливості взаємодії лазерного випромінювання з біологічними тканинами.

Оптимізація фізичних параметрів дії лазерного випромінювання. Фізичні процеси в лазерній хірургії. Низькоінтенсивна лазерна терапія. Фотодинамічна терапія з застосуванням лазерів. Механізм фотодинамічного пошкодження..

Тема 7. Діагностичні методи з застосуванням лазерного випромінювання.

Зміст. Фізичні основи лазерної спектроскопії. Абсорбційні і калориметричні методи діагностики з застосуванням лазерного випромінювання. Фізичні основи лазерної спектроскопії комбінаційного розсіювання. Лазерна флуоресцентна мікроскопія, приклади застосування в медичній діагностиці.

Тема 8. Підсумкова оглядова лекція.

Зміст. Переваги, недоліки та області застосування томографічних методів медичної діагностики.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	л		п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Томографічні дослідження в медичній діагностиці.												
Разом за розділом 1	56	20	6			30						
Розділ 2. Електромагнітне випромінюванням видимого діапазону в медичній діагностиці.												
Разом за розділом 2	34	12	5			17						
Усього годин	90	32	11			47						

4. Теми семінарських (практичних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Фізичні основи МРТ. Ядерний магнітний резонанс.	4
2	Сучасні методи КТ: ангіографія, коронарографія, перфузія. Застосування комбінованого діагностичного обладнання.	3
3	Особливості проведення діагностики ОФЕКТ та ПЕТ: принципи, переваги методів, розбіжності в застосуванні.	3
4	Молекулярно-клітинні механізми дії лазерного випромінювання.	3

5	Фотодинамічний механізм взаємодії лазерного випромінювання з біоб'єктами.	3
	Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форми контролю
1	Фізичні механізми взаємодії іонізуючого електромагнітного випромінювання з живою тканиною.	4	Опитування
2	Фізичні характеристики радіонуклідів-гаммаджерел. Особливості застосування радіонуклідів в складі радіофармпрепаратів.	3	Опитування
3	Детектори рентгенівського та гама випромінювання. Застосування детекторів в томографах.	3	Опитування
4	Дозове навантаження за умов томографічного діагностування.	4	Рішення задач, тестовий контроль
5	Особливості формування зображення в рентгенографії. Засоби штучного контрастування рентгенівського зображення.	4	Опитування
6	Особливості візуалізації томографічних зображень. Перетворення Радона, його властивості.	4	Опитування
7	Порівняльний аналіз КТ, ПЕТ, МРТ – сучасних методів діагностування. Можливості спільного застосування томографічних методів.	4	Опитування
8	Фотохімічні та фотофізичні реакції, індуковані лазерним випромінюванням. Фотобіологічні процеси.	4	Опитування
9	Теплова дія лазерного випромінювання високих енергій. Фотокоагуляція та фотовипаровування біотканин.	4	Опитування
10	Фотоперетворення пігментів, порфіринів, гемоглобіну, білків, нуклеїнових кислот.	4	Опитування
11	Фотосенсибілізовані та фотодинамічні реакції під впливом лазерного випромінювання.	4	Опитування
	Разом	42	

6. Індивідуальні завдання

7. Методи навчання

Лекція, практичні заняття, семінарські заняття, самостійна робота студентів.

8. Методи контролю

Контрольна робота, доповіді на семінарах, опитування.

Схема нарахування балів за семінарське (практичне) завдання.

Підготовка реферату та доповідь за темою реферату на семінарському занятті оцінюється в 20 балів.

Робота з науковою статтею з періодичних наукових фахових видань передбачає опрацювання матеріалу статті, аналіз статті, доповідь за матеріалами статті на семінарському занятті. При опрацюванні статті студент отримує максимальну кількість балів – 20 балів.

Схема нарахування балів за контрольну роботу

Контрольна робота оцінюється за шкалою від 0 до 20 балів.

Студент розв'язує 4 задачі за програмою навчальної дисципліни, кожна задача оцінюється в 5 балів:

5 балів – розв'язання задачі здійснено з застосуванням відповідних формул, які адекватно пояснюють явища чи процеси; не допущено помилок в математичних розрахунках; правильно врахована розмірність фізичних величин;

4 бали – розв'язання задачі правильне, але є неточності в здійсненні математичних розрахунків;

3 бали – на фоні логічного розв'язання задачі присутні помилки в розрахунках та визначенні розмірностей фізичних величин;

2 бали – студентом вибрано нераціональний спосіб розв'язання задачі, у розв'язанні задачі студент обмежується лише визначенням основних формул;

1 бал – розв'язання задачі містить поодинокі елементи правильної інформації

0 балів – розв'язання задачі неправильне або відсутнє.

Критерії оцінки успішності студентів при семестровому контролі та виконанні письмових робіт

Оцінку «відмінно» (5 балів – за завдання; 90-100 балів за курс у

цілому) отримує студент, якщо він:

- чітко розуміє зміст і вільно володіє спеціальною термінологією; встановлює взаємозв'язок основних понять;
- вільно використовує набуті теоретичні знання для аналізу практичного матеріалу; демонструє високий рівень набутих практичних навичок.
- міцно засвоїв зміст навчальної дисципліни, наукових першоджерел і рекомендованої літератури;
- вміє повністю, глибоко і всебічно розкрити зміст матеріалу, поставленого завдання чи проблеми; комплексно вирішувати поставлені завдання чи проблему; правильно застосовує одержані знання з різних дисциплін для вирішення завдань чи проблем; послідовно і логічно викладає матеріал.

Допускається декілька неточностей у викладенні матеріалу, які не приводять до помилкових висновків і рішень.

Оцінку «добре» (4 бали – за завдання; 70-89 балів за курс у цілому)

отримує студент, якщо він:

- добре засвоїв основний зміст навчальної дисципліни, основні ідеї наукових першоджерел і рекомендованої літератури;
- точно використовує термінологію;
- має практичні навички з аналізу матеріалу.

Допускається декілька неточностей у використанні спеціальної термінології, похибок у логіці викладу теоретичного змісту або аналізу практичного матеріалу, несуттєвих та не грубих помилок у висновках та узагальненнях, що не впливають на конкретний зміст відповіді. Наявні неточності та помилки враховуються при визначенні оцінки за 100-бальною шкалою та відповідної літери В або С.

Оцінку «задовільно» (3 бали – за завдання; 50-69 балів за курс у цілому) студент отримує, якщо:

- у відповіді суть запитання в цілому розкрита, але зміст питання викладено частково; студент невпевнено орієнтується у змісті наукових першоджерел та рекомендованої літератури;
- при викладенні матеріалу, поясненні термінології та вирішенні практичних питань зроблені суттєві помилки.

Оцінку «незадовільно» (менше 50 балів) студент отримує, якщо:

- основний зміст завдання не розкрито; студент майже не орієнтується у наукових першоджерелах та рекомендованій літературі; не знає наукових фактів та визначень;
  - допущені суттєві помилки у висновках;
  - студент не володіє спеціальною термінологією;
- наукове мислення та практичні навички майже не сформовані.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	
T1- T3	T4-T6	1	-	100
45	35	20		

T1, T2 ... T9 - теми розділів.

Мінімальна кількість балів необхідна для зарахування розділу:

Розділ 1 - 20; Розділ 2 - 20;

Студент отримує допуск до підсумкового семестрового контролю при умові, що загальна кількість балів за всіма розділами - не менше 40.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

Базова література

1. Сторчун Є.В., Матвійчук Я.М. Біофізичні та математичні основи інструментальних методів медичної діагностики: навчальн.посібник. – Львів: Вид. «Растр-7», 2009. – 216 с.
2. Інформаційні технології в біології та медицині : навчальний посібник / В. І. Гриценко, А. Б. Котова, М. І. Вовк [та ін.]. – К. : Наукова думка, 2007. – 383 с.

3. Wireless telecommunication systems / Terré, Michel, et al. - Wiley, 2013. - 212 p.
4. Telemedicine technologies: Information technologies in medicine and telehealth / Fong, B., Fong, A. C. M., & Li, C. K. - John Wiley & Sons, 2011. – 260 p.
5. Pahlavan, K. Principles of Wireless Networks: A Unified Approach / Pahlavan, K., Krishnamurthy, P. - Prentice Hall PTR, 2011. – 608 p.
6. Millimeter Wave Wireless Communications / Rappaport, T. S., Heath Jr, R. W., Daniels, R. C., & Murdock, J. N. - Pearson Education, 2015. – 260 p.

Допоміжна література

1. Karl H. Hausser, Hans R. Kalbitzer NMR für Mediziner und Biologen: Strukturbestimmung, Bildgebung, In Vivo Spectroscopie. – Berlin: Springer-Verlag, 1989. – 236 с.
2. Щербатий А.Й., Поліщук В.М. Медична діагностика. // — Рівне: В-во «Укр. Ін форм системи», 1996. — 92 с.
3. Хаусер К.Х., Кальбейцер Х.Р. ЯМР в медицині та біології: структура молекул, томографія, спектроскопія in-vivo. – К.: Наукова Думка, 1993. – 259 с.